

İslam'da İrkçılık ve Milliyetçilik Davası

Esra SEKİZ*

Babanzâde Ahmet Naîm, 2018, *İslâm'da İrkçılık ve Milliyetçilik Dâvâsı*, Haz.: Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, 1. Baskı, s. 220, İstanbul-ISBN:978-975-473-865-0

19. Yüzyıl sonlarında Batı dünyasında meydana gelen bilimsel, ekonomik ve teknolojik gelişmeler düşünce ve kültür alanında güçlü akımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Büyük endüstri uygarlığı olarak tanımlanan Batı uygarlığı zamanla sınırlarını aşarak dünyanın geri kalan ülkelerinin geleneksel yapılarını da aşındırmaya başlamıştır (Kuyaş, 2002: 389). Osmanlı Devleti'nde de modernleşme hareketlerinin hız kazandığı bu dönemde Batı iz düşümünde kimliğe bürünen üç düşün akımı ekseninde "Nasıl modernleşmeli?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda ortaya çıkan Batılılaşma, Milliyetçilik ve İslamcılık akımları her biri kendi savunduğu temel değerler doğrultusunda bir modernleşme haritası çizmiştir. Ancak eserin ve metnin sınırları göz önüne alındığında, bu metinde üç düşün akımından sadece milliyetçilik akımının kapsamından bahsedilerek, birbiri ile olan derin etkileşimi dolayısıyla ırkçılık kavramı kısaca ele alınacaktır.

Milliyetçilik kavramını anlaşılır kılma adına öncelikle millet kavramını inceleyecek olursak, millet, çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, ülkü, duygu, gelenek ve kültür birliği olan insanların oluşturduğu topluluk olarak tanımlanmaktadır. Millet olmak için tek başına ırk birliği gerekmez ve bu noktada ırkçılıktan

* Doktorant, Selçuk Üniversitesi, SBE, Sosyoloji Anabilim Dalı, sekizesra@gmail.com, ORCID: 0009-0008-5843-4502

ayrılmaktadır. Kavramın ana belirleyicileri ortak geçmiş ve tanıda belirtildiği gibi ölkü birliğine sahip olmaktır. Modern anlamda ortaya çıkışı Fransız Devrimine kadar uzanan milliyetçilik kavramını, politik bir iddiaya sahip olması dolayısıyla ulusalcılık olarak da ifade etmek mümkündür. Pek çok pratiğinde saldırgan bir tavır ortaya koyan kavram, mensuplarının bilincine şekil veren, içinde vücut bulduğu topluluğun kimlik yapısını belirleyen, günlük konuşma, davranış ve tutumlarını yönlendirme gücüne sahip bir görme, yorumlama ve algılama biçimi olarak da değerlendirilmektedir (Özkırımlı, 2016: 14). Milliyetçilik kavramının bu yapısı da tüm Dünyada güçlü ideolojilerden biri olmasını mümkün kılmaktadır.

İrkçılık kavramını tanımlayabilmemiz adına aynı metodoloji üzerinden öncelikle ırk kavramının ne olduğunu anlamamız gerekmektedir. İrk kavramı birtakım özniteliklere veya ten rengi üzerinden biyolojik olarak ayrıştırılmış özellikler doğrultusunda tanımlanan farklılıklara atıfta bulunmaktadır. İnsanın fiziksel yapısında yüzyıllardır süregelen fiziksel değişime rağmen biyolojik açıdan bakıldığında da katışıksız bir ırkın olmayışı kavramın bilimsel olarak kullanımının geçersiz sayılmasına temel oluşturmaktadır. Bu doğrultuda gündelik yaşamda kullanımının hala baskın olduğu ırk kavramının değerlendirilmesi oldukça zorlaşmaktadır (Giddens& Sutton, 2018: 207-208). İrkçılık ise dil, din kültürel geçmişi gibi bazı ayırt edici unsurlar bakımından farklılıklara sahip "öteki" insanlara ayrımcılık, düşmanlık göstermek en basit tabir ile ön yargı üzerinden yaklaşmaktır. Tersten bir okuma yapıldığında ait olduğu topluluğu diğer topluluklardan üstün görme de ırkçılığın bir başka ele alınış biçimidir.

Milliyetçilik ve ırkçılık ile ilgili literatürde bir inceleme yapıldığında zengin bir içerik ortaya çıkmaktadır. Babanzâde Ahmet Naîm'in "İslâm'da İrkçılık ve Milliyetçilik Dâvâsı" isimli eserinin de eserin ortaya çıktığı toplumsal ve tarihsel koşullar, yazarın düşünce dünyası göz önüne bulundurulduğunda döneme dair toplumsal yapıda ırkçılık ve milliyetçiliğin algılanış ve yorumlanış biçimleri dahilinde literatüre önemli bir katkı sağladığı görülmektedir. Eserin derinlikli bir okumasıyla yapılan değerlendirme ile yazarın milliyetçilik, ırkçılık ve İslam dininin konuya bakış açısı eleştirel bir bakış açısı ile metnin bundan sonraki kısmında ele alınarak konunun anlaşılmasına katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Babanzâde Ahmet Naîm'e ait "İslâm'da İrkçılık ve Milliyetçilik Dâvâsı" isimli eser, metin kısmı olarak bir bölümden oluşmasına rağmen savunulan düşünceyi daha anlaşılır kılmak adına çalışmanın başında ve sonunda yer alan bölümlerle birlikte değerlendirildiğinde

dört bölümden oluşmaktadır. Sunuş olarak yer alan birinci bölümde, Ahmet Naîm'in bir felsefe profesörü olarak verdiği derslerinin yanı sıra Felsefe/Hikmet Dersleri ve İlmü'n Nefs isimli tercümesi gibi diğer tercüme eserlerinden ve bu eser sonuna ilave edilen 1900'ü aşkın felsefi terime yer verilen sözlükten bahsedilerek çok yönlü ilim adamı kişiliğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca yazarın, 1914 yılında Ziya Gökalp öncülüğündeki Türkçülük- Milliyetçilik düşüncesini eleştirdiği "İslâm'da İrkçılık ve Milliyetçilik Dâvâsı" olarak çevrilen Sebîlürreşâd Mecmuası'nda yayınlanan "İslâm' da Dâvâ-yı Kavmiyyet" isimli makaleyi yazmadan önceki makalelerden bahsedilmiştir. Yazarın "İslâm' da Dâvâ-yı Kavmiyyet" isimli makaleyi yayınlamadan 6 yıl öncesinde ırkçılık ve milliyetçiliği eleştiren makalelerinden bahsedilmesiyle ırkçılık ve milliyetçilik davası üzerinden ümmet bilincine verdiği önem anlaşılır kılınmaktadır. Bu makalelerden zamanında İstanbul'da "Arap İttihat Kulübü" ismi ile kurulan cemiyeti "Arap İttihat Kulübü'nü Tenkid" başlıklı makalesinde İslami kaynaklar vasıtasıyla Arapları uyarması karşı durduğu meselenin Türk milliyetçiliği değil ümmet anlayışına zarar verecek her türlü fikir olduğunu göstermektedir.

Eserin ikinci bölümü olarak ele alabileceğimiz ikinci bölümde Babanzâde Ahmet Naîm'in kronolojik bir biyografisine yer verilmiştir. Mütefekkir, Dârülfünûn Müderrisi ve mütercim kişiliği ile çok yönlü bir ilim adamı olan Ahmet Naîm'in 1920/1982 doğumundan ölümüne kadar olan eğitim ve çalışma hayatı, eserleri ve düşünce hayatına etki eden şahsiyetlerden bahsedilmiştir. Yazara dair verilen kronolojik biyografik bilgi sayesinde aile, eğitim ve meslek hayatına dair bilgiler ışığında yaşadığı dönemin sosyo-kültürel yapısı kısaca betimlenerek, yazarın düşünce dünyasını şekillendiren yapının anlaşılmasına katkı sağlanmıştır. Dönemi şekillendiren siyasi ve sosyal yapıya dair bilgi sahibi olmak yazarın düşünce dünyasını oluşturan koşullar ekseninde çalışmanın hangi düzlemde ortaya çıktığını göstermekte ve çalışmanın anlaşılmasını da kolaylaştırmaktadır.

Bir risâle çevirisi olan eserin üçüncü bölümü olan asıl metin bölümünde konuları daha anlaşılır kılmak adına, eserin son haliyle derlemesini yapan Fahrettin Gün tarafından sonradan ara başlıklar ilave edilerek okuyucunun işinin kolaylaşması hedeflenmiştir. Ayrıca Osmanlı Türkçesi'yle yazılan risalenin günümüz Türkçesi'yle sadeleştirilmesi anlaşılabilirlik adına büyük katkı sağlamaktadır. Çalışmanın asıl metin kısmı olan bu bölümde Ahmet Naîm'in milliyetçilik ve ırkçılık meselesine yaklaşımı İslam düşünce esasları doğrultusunda ele alınmıştır. Ahmet Nâim risaleyi kendi içerisinde iki bölüme ayırarak öncelikle Batı kaynaklı ırkçılık ve milliyetçilik hissini İslam dini içerisinde eritmenin

vacip olduğundan ve büyük Müslüman cemaati içerisinde kalmanın şeriat düzenine uygun olduğunu Allah'ın ayetleri ve Hazret-i Peygamber'in sözleri (hadisler) ile ele almıştır. Eserin neredeyse tamamı, Türk milliyetçilik eleştirisi üzerinden yol alarak ırkçılık ve milliyetçiliğin her türlü tasavvurunu eleştirmektedir. Yazar, Türk milliyetçiliğini savunanları Halis Türkçüler ve İslamcı Türkçüler olarak sınıflandırmaktadır. Halis Türkçülere göre şimdiye kadar devletin ayakta kalmasını, can ve mal güvenliğini en çok üstlenen milletin Türk milletidir ve bunca sıkıntılar, çalkantılar sonrasında Türk unsuru güç kaybına uğramış, zayıf düşmüştür. Yeniden dirilmek için tek çare sadece Türklük esasına dayanan bir ideal etrafında toplanmaktır. Avrupa eline düşen İslam dünyasını birleştirmenin zor olmasından dolayı bu halkın önce Türk sonra Müslüman olması ideali etrafında birleşmektedirler. İslam dinine bağlılıktan ziyade Türk soyuna bağlılığın önemli olduğunu benimsemektedirler. Ahmet Nâim, istedikleri şeyin apaçık dinsizlik olması hasebiyle Halis Türkçüleri muhatap olarak görmemektedir.

İslamcı Türkler ise Türk unsurunun zayıflığından bahsederken İslam birliğinden de vazgeçemezler. Yazar, "çatal kazık yere batmaz" diyerek iki ülkü etrafında birleşme olamayacağını, zamanla birinin diğerine üstün geleceğini savunmaktadır. İslam gayesinin zaten Türklüğü kurtaracağından bahsederken, İslamiyet'i yasakladığı şeylerle asla barıştıramayacaklarını, en yüksek gayenin Müslümanların birliğini meydana getirmek ve bunun da Allah'ın ipine sarılarak olacağını savunmaktadır. Ayrıca Türk unsurunun düştüğü durumdan kurtarılması için gösterilen çabanın takdire şayan olduğunu ve bunun bir vazife olduğunu belirtirken, çarenin Cengiz'in" mukaddes toprağı," "mukaddes yasası", putperest ecdat isimleri veya Ergenekon'dan kurtuluş bayramı olmadığına da değinmektedir. Yazara göre Türk'ün tarihi İslam tarihinden ayrılamaz ve kurtuluş ancak Türklüğe değil Müslüman Türklere hizmet ile olacaktır.

İkinci kısımda ise konuyu bir derece daha özele indirgeyerek atalar, dedeler, geçmişler kısacası soy ile övünmeye karşı İslam dininin duruşunu benzer biçimde ayetler ve hadisler ışığında göstererek konu hakkında şüpheye yer bırakılmamıştır. Yazar, Müslümanların ayrışmasının zamanla soy ve sople övünmeye kapı açacağını ancak tüm Müslümanların kardeş olduğundan ve İslam dininde büyükmeye yer olmadığından bahsetmektedir. Öyle ki soy ve sople üzerinden çağırmanın bile (Ey Filanlar!) ayrışmanın temeli olabileceği kaygısıyla (Ey Bakara Suresinin adamları!) olarak çağırarak gerektiğini örnek olaylar ve hadislerle örneklendirmiştir. İslam dininde soy ve sople Allah katında bir değeri yoktur, insanlar arasında üstünlük sağlayacak bir

şey varsa oda takvadır. İnsanlar kabilelere ayrılmıştır ancak bu ayrışma sadece tanışmak ve bilişmek içindir. Ne kadının erkeğe ne erkeğin kadına veya herhangi bir kavmin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir.

Eserin dördüncü bölümü olarak ele aldığımız ekler bölümü kendi içerisinde üç ek bölümünden oluşmaktadır. Asıl metnin muhtelif kısımlarında bu eklere atıfta bulunulmasıyla, eserin anlaşılmasına sağlayacağı katkı göz önünde bulundurularak yer verilmiştir. Birinci ek kısmını 26 Eylül 1912 tarihinde *Sebilürreşâd Mecmuası'*nda yayınladığı bir makale oluşturmaktadır. Makalede temel olarak ırkçılık ve milliyetçiliğin şeriat düzeninde yeri olmadığından, birlik ve bütünlüğün tüm Müslümanların sadece İslam sancağı altında toplanması ile gerçekleşebileceğinden bahsedilmektedir. Diğer türlü milliyetçilik, ırkçılık veya asabiyet temelli ayrışmaların iyi bir niyet üzerine olsa dahi Müslümanların birliğine zarar vereceği savunulmaktadır. Yazar, bir millet ile başlayan ayrışmanın zaman içerisinde kutuplaşmalara sebep olacağını ve dışarıya gerek kalmadan Müslümanların kendi içerisinde bozguna uğramasının başlangıcı olacağını iddia etmektedir. İkinci ek kısmı ise Araplar tarafından kurulan "Arap İttihad Kulübü" kurulmadan önce yazarın Arap İttihad Kulübü'nü tenkit (eleştiri) yazısıdır. Peygamberin Arap soyundan olması, Kur'an dilinin ve Ahiret dilinin Arapça olması hasebiyle Arap ırkının ve Arap dilinin İslam dininde ayrı bir öneme sahip olduğundan bahsederken yazar her türlü ayrımcılık, ayrılık hareketine karşı duruşunu da belirtmektedir. Üstünlük ve ileriliğin soyda değil takvada olduğunu belirterek, cemaatten bir karış bile ayrılmanın İslam sancağı altındaki bütünlüğün bozulmasına sebep olacağından ve zamanla sonu getireceğinden bahsetmektedir. İlk iki ek bölümü değerlendirildiğinde "İslâm'da İrkçılık ve Milliyetçilik Dâvâsı" isimli risalenin bu iki makalede ele alınan konuların detaylandırılmış hali olduğu görülmektedir. Ek kısımlarında verilen makalelerle yazarın ırkçılık, milliyetçilik ve bu ideolojilerin yol açabileceği sorunlara verdiği önem anlaşılmaktadır. Son olarak üçüncü ek kısmında eserin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış haline yer verilmekte, bu sayede eseri orijinal hali ile okuma yetkinliğine sahip kişilere alternatif sunulmaktadır.

Sonuç olarak eserin milliyetçilik ve ırkçılık kavramları üzerinden belirli bir tezi benimsemesi ve bu doğrultuda sistematik olarak ilerlemesi anlaşılabilirliğine katkı sağlamaktadır. Yazar, öncelikle ırkçılık ve milliyetçilik davasının ne olduğu ve ne zaman, hangi koşullar altında ortaya çıktığını belirtmektedir. Sonrasında kavramlar hakkında kendi düşünce dünyasını, İslam dininin bakış açısı üzerinden temellendirerek ve derinleştirerek somut bir dayanak üzerinden ilerlemektedir. Yazar, Müslüman olmayan Batı'da ortaya çıkan bu tarz ayrıştırıcı top-

lumsal olaylara ve kavramlara İslam düzeninde zaten yer olmadığını, dolayısıyla milliyetçilik ve ırkçılık davası yerine kardeşlik davasının Müslüman bir toplumda yeri olduğunu savunur. Eserin muhtelif yerlerinde ırkçılık ve milliyetçilik esası üzerine ayet ve hadislere yer verilmesi, nesnel ölçütlerle ilerlemesini sağlayarak eserin tatmin ediciliğini artırmaktadır. Ayrıca eserin hedefinin, Müslüman toplumları ırkçılık ve milliyetçilik davası üzerine bilgilendirmek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yazarın din temelli kaynaklar üzerinden kendi düşünce dünyasını açıklaması anlaşılır bir dayanak oluşturmaktadır. Bu doğrultuda milliyetçilik, ırkçılık ayrıca konuyla bağlantılı takva ve kardeşlik esasları üzerine benzer hadis ve ayetlere yer verilmesi kendini tekrar eder bir izlenim bırakmaktadır. Ancak yazarın konuyu benzer nitelikte ayet ve hadislerle zenginleştirerek açıklaması, kendini tekrar etme kaygısı gütmekten ziyade İslam'ın konu hakkındaki sınırlarını ve konuya verdiği önemi gösterme derdinde olduğunun kanıtı niteliğindedir. Bu doğrultuda eserin benimsediği tez üzerinden belirli bir düzende ilerlemesi eserin anlaşılabilirliğini kolaylaştırma noktasında önemlidir.

Eserin başında yazara ait kronolojik bir bilgiye yer verilmesi, eserin günümüz Türkçesi ile yeniden çevrilerek titiz bir çalışma şeklinde sunulması ve sonunda yazarın konu hakkında yayınladığı makalelere yer verilmesi, eserin dönemin koşulları esas alınarak değerlendirilmesi noktasında önem arz etmektedir. Ayrıca gümümüz Türkçesi doğrultusunda eseri derleyen Fahrettin Gün'ün Babanzâde Ahmet Nâim hakkında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2016 yılında en iyi biyografi ödülü alan "Babanzâde Ahmet Nâim'in Hayatı ve Eserleri" başlıklı eseri ve "Müderres Babanzâde Ahmet Nâim" başlıklı eseri, Fahrettin Gün'ün yazara ve düşünce dünyasına verdiği önemin kanıtı niteliğindedir. Bu nitelikler göz önüne alındığında titiz bir çalışma sonrasında ortaya çıkan eserin, yetkinlik derecesinin tartışılmasına yer bırakılmadığı görülmektedir.

Kaynakça

- Giddens, A. & Sutton, P.W. (2018) *Sosyolojide Temel Kavramlar*, Ali Egin (çev.), Ankara, PhoenixYayınevi.
- Kuyuş, A. (2002) *Niyazi Berkes: Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Özkırmı, U. (2016) *Milliyetçilik Kuramları*, Ankara, Doğu Batı Yayınları.